

TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARIDA AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH

Raximova Onaxon Ozod qizi
Toshkent iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Temir yo'l transporti sohasida korxonalar faoliyati davlat va jamiyat uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu soha mamlakat iqtisodiyoti uchun ustuvor hisoblanadi hamda yuk va yo'lovchilar tashishda markaziy o'rin tutadi. Temir yo'l transporti korxonalarida audit tizimini takomillashtirish, korxona faoliyatini ochiq va shaffof yuritilishi, moliyaviy va xo'jalik ko'rsatkichlarining haqqoniyligini ta'minlash zamonaviy boshqaruvda muhim omilga aylanmoqda. So'nggi yillarda bu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida auditning roli va salmog'i kundan-kunga ortib bormoqda.

Kalit so'zlar: audit, temir yo'l transporti, moliyaviy nazorat, ichki audit, boshqaruv hisobi, auditorlik tekshiruvi, tashqi audit, hisobot tizimi, buxgalteriya hisobi, samaradorlik.

Temir yo'l transporti korxonalarining samarali faoliyati investitsion muhiti, korxonalar raqobatbardoshligini va mamlakat iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydi. Bu borada, audit tizimi korxonada mavjud moliyaviy, ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlarining to'g'ri yo'lga qo'yilganligini sinchkovlik bilan baholashda muhim ahamiyat kasb etadi. Auditorlik nazoratlari yordamida korxona faoliyatida uchrayotgan kamchilik va nosozliklar aniqlanadi, moliyaviy hisobotlar to'g'riligi tekshiriladi, faoliyatda tez-tez uchraydigan xatolik va kamchiliklarning oldini olish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bugungi kunda audit sohasini takomillashtirishda raqamlashtirish jarayonlarining keng joriy qilinishi ahamiyatli bo'lib bormoqda. Avvalo, zamonaviy axborot texnologiyalari va dasturiy vositalar yordamida barcha moliyaviy hisobotlar, hisob-kitoblar va boshqa muhim hujjatlarning yuritilishiga imkoniyatlar yaratilmoqda. Natijada, audit jarayonlari yanada soddalashadi va tekshiruvlarda inson omili ta'siri kamayadi. Korxonalarda axborot texnologiyalarini yanada keng joriy etish orqali auditorlik nazoratining aniqligi va haqqoniyligi ortadi.[1]

Temir yo'l transporti sohasida faoliyat yuritayotgan korxonalarda audit tizimini takomillashtirish, avvalo, aksiyadorlar, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Moliya va xo'jalik faoliyatining ochiq va shaffof yuritilishi, samarali boshqaruv asosida faoliyatni tashkil etish, noto'g'ri moliyaviy va buxgalteriya ma'lumotlarni oldini olish va aniqlangan xatolarni o'z vaqtida bartaraf etish korxonaning barqaror ishlashiga zamin yaratadi. Bu esa, o'z

navbatida, temir yo‘l transporti sohasining barqaror va izchil rivojlanishiga olib keladi. Bundan tashqari, auditning samarali yo‘lga qo‘yilishi hisobiga korxonalarda moliyaviy intizom mustahkamlanadi va ishonch muhitini yaratadi. Davlat va soha boshqaruv organlari uchun ham sifatli auditorlik hisoboti muhim axborot manbai vazifasini bajaradi. Qolaversa, xorijiy va mahalliy investorlarni jalb etishda ham korxonalarda moliyaviy hisobot va audit natijalarining oshkoraligi va ishonchliligi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Temir yo‘l transporti korxonalarida audit tizimi asosan quyidagi yo‘nalishlarda faoliyat yuritadi: moliyaviy-xo‘jalik faoliyati auditi, ichki nazorat tizimi auditi, soliq va bojxona auditi, aktivlar va passivlarning to‘g‘ri yuritilishi, davlat va hukumat qarorlarining ijrosini ta‘minlash, manfaatdor tomonlar oldidagi hisobdorlikni oshirish kabi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Bularning barchasi korxona rivojining muhim poydevori hisoblanadi. Yana bir muhim jihat shundan iboratki, sohada metodologik asoslarni mustahkamlash va audit tizimining normativ-huquqiy bazasini rivojlantirish doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak. Zamonaviy xalqaro standartlarga asoslangan audit prinsiplari, ilg‘or tajribalarni o‘rganish va ahil jamoani shakllantirish audit tizimining samaradorligi va mustahkamligini oshiradi. Boshqacha qilib aytganda, korxonalarda mehnat taqsimoti, xo‘jalik yuritish tamoyillari, mas’uliyat va hisobotlilik printsiplariga to‘liq amal qilinishi audit natijalari sifatini belgilaydi.[2]

Kasbiy malakali auditorlarni tayyorlash, ularning bilim va ko‘nikmalarini zamon talabiga mos yangilab borish ham audit tizimini takomillashtirishning muhim omillaridan biridir. Auditorlar zamonaviy texnologiyalar, xalqaro buxgalteriya va moliyaviy hisobot standartlarini mukammal o‘zlashtirishlari kerak. Shuningdek, auditorlik jarayonlarini avtomatlashtirish va tahliliy dasturlardan foydalangan holda amalga oshirish esa ularning ishlash samaradorligini bir necha bor oshiradi. Temir yo‘l transporti korxonalari uchun audit natijalari asosida qo‘shimcha chora-tadbirlar, tavsiyalar va tekshiruv natijalari ishlab chiqiladi. Mazkur tavsiyalar asosida korxonalar faoliyatidagi mavjud kamchilik va kamchiliklarni tahlil qilish, moliyaviy intizomsizlik va noto‘g‘ri hisob-kitoblarni bartaraf etish, mahsulot sifati va xizmat ko‘rsatish darajasini oshirishga qaratilgan reja va strategiyalar ishlab chiqiladi. Bunda, albatta, rahbariyat, audit xizmati va boshqa tegishli bo‘limlarning hamkorligi muhim o‘ringa ega bo‘ladi. Shuningdek, zamonaviy sharoitda raqobat kuchaygan bir vaqtda audit tizimini doimiy ravishda takomillashtirib borish orqali temir yo‘l transporti korxonalari o‘z oldiga aniq va erishish mumkin bo‘lgan maqsadlarni qo‘yishi, moliyaviy va boshqaruv intizomini kuchaytirishi, faoliyatini samarali tashkil qilishi mumkin. Sohada xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvi, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, zamonaviy boshqaruv uslublari va innovatsion yondashuvlardan foydalanish orqali audit jarayonining natijadorligi va sifatini oshirish mumkin.[3]

Yakuniy bosqichda esa shuni alohida ta'kidlash lozimki, temir yo'l transporti korxonalarida auditorlik tekshiruvlarini takomillashtirish, kompleks va tizimli yondashuv asosida barcha yo'nalishlarda faoliyat ko'rsatish, axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan keng foydalanish, tejamkorlik va samaradorlik tamoyillariga qat'iy amal qilish, kadrlar malakasini yuqori darajaga ko'tarish orqali audit tizimida yangi bosqichga chiqish mumkin bo'ladi. Audit tizimini takomillashtirish natijasida temir yo'l transporti korxonalarida boshqaruvning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishi, korxonalarning samaradorligi, moliyaviy intizom va ochiqqligi, investitsion jozibadorligi sezilarli darajada oshadi. Qolaversa, xalqaro amaliyot talablariga mos ravishda yuritilgan audit tizimi mamlakat iqtisodiyoti taraqqiyoti va soha barqarorligining mustahkam asosi bo'lib xizmat qiladi.[4]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, temir yo'l transporti korxonalarida audit tizimini takomillashtirish zamonaviy boshqaruv va iqtisodiy islohotlarning poydevori bo'lib, korxona faoliyatidagi barcha jarayonlarni chuqur tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etish, xizmat va mahsulot sifati hamda xavfsizligini oshirish, eng muhimi, davlat va jamiyat ishonchini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi. Audit tizimi takomillashgan sari temir yo'l transporti korxonalari raqobatbardoshligi, iqtisodiy barqarorligi va investitsion jozibadorligi doimiy ravishda oshib boradi. Shu bois ushbu tizimning yuksalishi mamlakat taraqqiyotining ajralmas tarkibiy qismi sifatida ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduxalimov, Q., & To'xtasinova, S. (2019). "Temir yo'l transporti iqtisodiyotida moliyaviy nazorat va audit". Toshkent: Iqtisodiyot va xizmat ko'rsatish universiteti nashriyoti.
2. Abdurahmonov, Q. H. (2018). "Audit nazariyasi va amaliyoti". Toshkent: Moliya nashriyoti.
3. Ergashev, S. (2020). "Transport sohasida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida auditorlik tekshiruvining mohiyati va ahamiyati". "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" jurnali, 3(87), 124-131.
4. Hasanov, X. (2021). "Temir yo'l transporti korxonalarida moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarini joriy qilish masalalari". "Moliya va buxgalteriya" jurnali, 2(45), 78-84.
5. Jo'raqulov, S. (2019). "Ichki audit tizimini tashkil etishning nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari". "O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi", 12, 34-40.
6. Karimova, N. E. (2022). "Transport korxonalarida boshqaruv hisobi va audit sohasida zamonaviy yondashuvlar". "Iqtisodiyot va innovatsiyalar" jurnali, 5(7), 56-64.
7. Nematova, M. B. (2020). "Temir yo'l kompaniyalarida moliyaviy tahlil va audit jarayonlarini takomillashtirish". "Biznes va boshqaruv" jurnali, 4(20), 45-52.